

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Kiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5567 [1806/1807]

10

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

ישעיה נח נט ריג

וּכְבַדְתִּי מַעֲשֵׂוֹת דְרָכֶיךָ מִמַּצּוֹא הַפְּצָה וְדַבַּר דְּבָר : (יד) אֶת־תַּעֲנִיג
עַל־יְהוָה וְהִרְפַּתְתִּיךָ עַל־בְּמֹתַי יִתִּירוּ אֶרֶץ וְהָאֲבִלְתִּיךָ נִחְלַת
יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִי יְהוָה דָּבָר :

נט (א) הֵן לֹא־קִצְרָה־יָד יְהוָה מֵהוֹשִׁיעַ וְלֹא כִבְדָה אֶנְזוּ מִשְׁמוֹעַ :
(ב) כִּי אִם־עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מִבְּדִילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם וְחַטָּאוֹתֵיכֶם
הִסְתִּירוּ פָנִים מִפְּנֵי מִשְׁמוֹעַ : (ג) כִּי כַפֵּיכֶם נִגְאָלוּ בְדָם וְאַצְבְּעוֹתֵיכֶם
בָּעֵץ שִׁפְחוֹתֵיכֶם דָּבְרוּ־שִׁקֵּר לְשׁוֹנְכֵם עוֹלָה תִּהְיֶה : (ד) אִין־קִרָא
בְצַדִּיק וְאִין נִשְׁפָּט בְּאִמוּנָה בְטוֹחַ עַרְוֹתָיו וְדַבַּר־שׂוֹא הָרוּ עָמָל

והוליד

ר ש י

עולם : (יד) נחלת יעקב אביך • נחלה בלא מזרים כמה שנאמר ופרצת יומה
וקדמה וגו' (ראשית כ"ח לח כאצרהם שנאמר שם י"ג ל"ח) הארץ אשר אתה
רוחה ויעקב שמר את השבת שנאמר (שם ל"ג) ויחן את פני העיר שקבע
תחומין עם דמדומי האלה כך פירש רבי שמשון :

נט (א) הן לא קצרה • את אשר לא נוסעתם לא מקונר ידו הוא : (ב)
הסתירו פנים • גרמו לכם שהסתיר פניו מכם : (ג) נגאלו • לשון
טינוף

מכלל יופי

כמו ירכיבו על צמתי ארץ והיא ארץ ישראל שהיא גבוהה מכל הארצות וההצטפה הזאת לכל
בני הגלות אם הוא קרוב מומן הגאולה יזכה לישועה ואם הוא רחוק מומן הגאולה יזכה לתקוות
המתים ויזכה לטובה בארץ ישראל : פי ה', בסמוך הומרה ה"א פה ביו"ד :
נט (ב) הסתירו, יוצא לשנים פעולים, רונה לומר שהוא עובר לשלישי : (ג) נגאלו,
מירכב מנכין נפעל ופועל, כי כן יתכן במלה סנת שני הטורים סנת הטור השני שנגאלו
בדם מעצמם מנלתי פיעל זולתם וסנת הטור הרביעי שיתכן נגאלו אותם אחרים והרטין כי כל
אחד שפך דם חבירו והנה כל אחד נגאל בדם עצמו ונאל בדם חבירו, והוא ענין טניף ולכלוך
מן מנואל. [רבותיט ז"ל אמרו, כפיכם נגאלו בדם אלו הדוניכים, ואצבעותיכם צעון אלו
פופרי הדוניכים לפי שהכתיבה יעשה הסופר באצבעותיו, ולשונכם עולה תהנה אלו בעלי דינין
ל"ט]

ב א ו ר

צדקיו, ולעשות נדקה ומשפט, והרשעים ירחקו ממנו הרחקה כפולה, כי בודין לבס ישחיתו
נפשם בהתפעלויות מתועבות, ויוסיפו חסרונות על חסרונם הטבעיים והנן זאת • וחטאתיכם
וכו' • וחטאיכון גרמו לאלקא אפי שכנתא מנכון • (הכשדי) • וכן תרגמתי אשכנזית • הסתירו
פנים וגו' • כדרך לשון בן אדם, שסתיר פניו ואזניו, שלא יראה ולא ישמע • (ק' עזרא) •
(ג) בדם • נשפית דם נקי • (רד"ק) • ואצבעותיכם בעון • לשונות אצבע, ולהכות
באגרוף • (הכ"ל) • שפחותיכם וכו' • הנה העין צמעה ובדיבור • (מדברי הכ"ל) •
(ד) אין וגו' • אין אשר מהם, יבשר צדק בקהל עם, ואין גם אחד, יחייכם עם עדת
הנוגדים

ישעיה נט

והוליד און: (ה) ביצי צפעוני בקעו וקורי עכבישי ארגו האוכל
 מביציהם ימות והזורה תבקע אפעה: (ו) קוריהם לא יהיו לבגד
 ולא יחבסו במעשיהם מעשיהם מעשי און ופעל חמס בכפיהם:
 (ז) רגליהם לרע ירצו וימהרו לשפך דם נקי מחשבתיהם
 מחשבות און שד ושבר במסלותם: (ח) דרך שלום לא ידעו
 ואין משפט במעגלהם נתיבותיהם עקשו להם כל דרך בה לא ידע
 שלום: (ט) על כן רחק משפט ממנו ולא תשיגנו צדקה נקוה
 לאור והנה חשך לנגהות באפלות גהלך: (י) נגששה בעורים

קיר

ר ש י

טינוף וכן לחם מגואל (מלכיס א'): (ה) צפעוני • מין נחש רע: בקעו •
 אישקלו רשט בלע"ז (הוא עקלארער Eclorer בל"א חוץ העקן) כלומר
 מעשים מוכועים שאינם לטובתם עשו: וקורי עכביש חירני"ש בלע"ז Araigne.
 בל"א חיינע שפינגע, וכן לועז רש"י זל"ל בסוכה נ"ב ח' בד"ה של זוביח) • וקורי
 אורטור"ש בלע"ז (ר"ל אורדי"ר Surdire בל"א פלעכטען, אונגעטטעלן, וכן
 ל"ר בשופטים ט"ז י"ג בד"ה עם המוסכת ונסבת ע"ג ח' בד"ה המיסך): קורי •
 הם כלי האורג שהשתי מוסך בקן ומנחם חברו במחצרת קורות על שם שהעכביש
 חריגותיו בקורות: והזורה • ח"י משחקן לחין חיימום שקורין בלע"ז קובי"ר,
 (קווער Couver בל"א חוץ בריטן) • המחמין יולא מהן כשהוא מזקע
 הקליפה: אפעה • מין נחש שהוא רע כך לא ישחלמו במעשיהם אלא רעה
 ועיקר לשון והזורה לשון עיזור הוא להוציא הצלוע בתוכו כמו ויזר את הגזה
 (שופטים ו') ועיזורו של זה הוא חיימומו: (ח) ואין משפט במעגלותם •
 כלומר אין במעגל דרכיהם דבר נשפט בחמת מושפטו: גתיבותיהם עקשו להם •
 הם העיזו את דרכם לעצמם: (ט) רחק משפט ממנו • שהיינו לועקים חנום
 מאויבינו אין הקצ"ה שופט לנקום נקמה: ולא תשיגנו צדקה • הנחמות הטובות
 שהבטיחנו אין גשיגות אותנו לבוא: לנגהות • גקיה ובאפלות נהלך • (י)

באשמים

מכלל יופי

צ"ע: ואצבעותיכם צעון, לשלח אצבע ולהכות באגרוף • (ד) והוליד, נא בנר"י
 ובני ד המסך • (ה) בקעו, הנקש הוא יציאת האפרוח מן הביצה • ופירוש בקעו
 הצפעונים מנקעים אותם • כמו ביצת האפרוח שמבקר בחוטמו וצוקע הקליפה מעט מעט •
 וקורי, פירוש יריעה, וכן קוריהם • האוכל מביציהם, שכל בניו צפעוני שזכר • והזורה,
 משפטו והזורה נבלש בי על פי אנשלוס היתה השומרה, ונא בסגול תחת הקמץ כמו ולבה
 צדק • ביטו האגודל בך נקמן, והוא ענין • מעיכה כמו ותשכח כירגל • ד
 תורה והוא שזר לביצת • הצפעוני שזכר אשר אם יאכל אדם מגיבת הצפעוני ימות וכן אם
 תורה

הרגום אשכנזי

ר"ד

הייל שוואנגער געהען, בובענשטיקע געבעהרען! (ה) באויליסקענאיער ברויטען זיא, וועבען שפינגעוועבע; דעס טאָדעס אויט, ווער דינער אייער בעניסט, צער- שפרענגט, לאססען אַטטערן ויא פֿאהרען. (ו) איהר געוועבע טויגט צום קליידע ניכט, איהר געווירק ניכט צור דעקע; לאסטערטהאטען פֿאללפֿיהרען זיא, איבען געוואלטהעטיגקייט. (ז) איהרע פֿיסע לויפֿען צום בעזען, איילען, אונשולדיג בלוט צו פֿערגיסען; בובענשטיקע זינגען זיא, פֿערהערונג, פֿערדערבען אויף איהרען באהגען. (ח) דעס פֿרידענס וועג קענגען זיא ניכט, קיין רעכט אויף איהר רען שטייגען; זיא קריממען ועלכסט איהרע פֿאָדע, ווער זיא פעטריטט, קענגט דען פֿרידען ניכט. (ט) דרום ווירד קיין רעכט אונס, וויר ערלאנגען קיינע גע- רעכטיגקייט; וויר האַפֿען אויף ליכט — פֿינסטערניס רינגס אומהער, אויף גלאַנץ — וואַנדעלן אין דנקעלהייט. (י) ויא בלינדע און ווענדען, טאפֿען וויר, טאפֿטען

ב א ו ר

הנוגדים, להשיבם מאין, ולהדריכם דרך אמונה: בטוח וכו': שיאמר איז לרעהו: "אן אעשה! " והוא לא ימלא דברו: (בן עזרא): הרו עמל: משל על המחשבה. (הכ"ל): והוליד און: הוא הדיבור. (הכ"ל): וראה בניאור הקסב' וואל ברי"ל ז"ל לספר ומירות ישראל (ז' ט"ו): (ה) ביצי וגו': הא בניעי חיי מורמנין מפרחין, וכקוין דפכיביתא מחיא, דמן דאכיל מביעהון מאית, ומסחן, ומסקן קיין מורמנין מפרחין: (הכסדי): צפעוני וכו': דימה עוד מעשיהם ומחשבותם לביצי צפעוני, כשיבקעו ילאומהם לפעונים, כן מחשבותם רעות, ומעשיהם רעים: (רד"ק): בקעו: כמו ניצת האפרוח, שמקד בחוטמו, ובוקע הקליפה מעט מעט, עד שיא, כן הם מטרידים לבס תמיד במחשבות רעות, עד שיזיאיס למעשה: (הכ"ל): וקורו וגו': יריעות, שאורג העכבים, שאין להם תועלת קיום והעמדה, כן מעשיהם לא יועילים: (הכ"ל): האוכל וכו': שג לביצי צפעוני שזכר, כמו האוכל ביצי צפעוני, שימות בלי ספק, כן המתחבר אליהם ולמעשיהם ימות: (הכ"ל): והזוררה וגו': היה ראוי להיות תחת הרי"ש קמ"ץ גדול, ובאה מלה זרה, כמו (זכריהו ה': ז') ולנה בחק ביתו, וקנה הזורה פעולה, כמו (יהושע ה' ה') כי מוליס היו, סוגה בשוטנים: (סיר ז' ג'), והיא מנורת ויזר את הגזה (שיפטיס ז' ל"ח), כי יש סירנה, אז תבקע הצפעוני, ויבא אספה, כמו (למעלה מזה ל' ו"ו). אכעה ושהף: (ר' אברהם בן עזרא): ועל פי זה מתורגם אשכנזית: (ז) קוריהם וכו': הא כקוין דעכוביתא, דלא כשרין לאתכסאה, כן לית הנאה בעובדיהון דרשיעיא: (הכסדי): לאי היו וגו': הנה דימה כל מעשיהם למעשה העכבים, שאיננו עומד: (בן עזרא): (ז) רגליהם וכו': רגליהון למעבד דביי רהטין: (הכסדי): לרע וגו': הרשעים, החטאים לה' מאוד, כל מנמתם ואות כפסם לעשות מעשי רשע, וימהרו בכל מאמצי כסם, לעשוק עניים ואביונים, ולשפוך דמם חנם, ובכל מקום, אשר תדרוך כף רגלם, ויבא עמם חיד וכבר גדול: (ח) דרך שלום וכו': כי לא דרכו זה: (רד"ק): עקשו להם: הם עותו נתיבותיהם לעצמם, כי יכשלו בהם: (הכ"ל): בה: יחיד תחת רבנים, כאשר תרגם הכסדי, וכדמתורגם בל"א: (ט) על כן וגו': דברי ישראל החוטאים, ימודים מעלם, אשר מעלו בה' אלהיהם, עד פסוק ט"ו: ושיעור המקרא: פשעונו רבו למעלה ראש, ועל כן יתמהמה שופט כל הארץ לשפוט מיד אויביו, ולנקום נקמתו כפי צדקתו העליונה; תמיד נקום, כי יאיר ה' חשכת נתיבותי המרות, אך, אהה! עוד כלך קיודר בלחץ אויב: נקוה לאור וכו': יום יום נקוה לאור, לישועה, שפיה האור: והנה חושך, והוא הגלות: (מדברי רד"ק): (י) נגששה: ענין מישוש, בלשון כשדים. וכאין עינים: וכדלית להון עיניו: (הכסדי): בשלנו

הרגום אישכנוי

וטאססען וויא אויגענלאָן; שטרויכעלן אַם מיטכאַג, וויא אין דעם מרונג, אומש
 דיסטערט, וויא דיא טאָרטען אינדען גריפֿטען * (יא) וויא בערען טאָבען וויר
 אַללע, עכצען וויא דיא טויבען; וויר האַררען דעם רעכטעם — עס ערשיינעט
 ניכט, דעם היילעם — עס איזט פֿערן פֿאַן אונס * (יב) אַ פֿיל זינדעטען וויר געגען
 אַרדן, אונזרע פֿערגעהונגען צייגען ווידער אונס; פֿירוואָהר! אונזרע פֿערברעכען
 זינד אונס בעקאַנט, וויר קענען אונזרע זינדען * (יג) אַכפֿאַלען, דעם עוויגען
 אַונטרויא ווערדען, פֿאַן אונזערס גאָטטע ווייכען! פֿערברעכערישע אונטערדריי
 קונג פֿעראַברעדען, מיט טריגערישען פֿלענען געשווענגערט זיין, פֿרעך אויס
 דעם הערצען זיא שטאַסען! (יד) דאַן רעכט ווייכעט צוריק, טוענעד בלייבט
 אין דער פֿערנע שטעהען; פֿירוואָהר! וואַהרהייט שטרויכעלט אויף דען שטראַך
 אַסען, רעכטשאַפֿענהייט דאַרף ניכט ערשיינען * (טו) יא, דאַהן איזט
 וואַהרהייט, פֿיר טאָלל געאַכטעט, ווער דאַן לאַסטער מיידעט; פֿערשוואַנדען
 איזט דאַן רעכט — דער עוויגע זיהט'ם — עס מיספֿעללט איהם זעהר * (טז) ער
 שויעט

ב א ו ר

בשלנו וגי' אַתקלנו בטיהרא כאז דשתקלן נקבלא - (הכ"ל) - באשכניס וכו'. רש"י ז"ל
 ביאר המלה הזאת, בשם מנחם בן מרוק הספרדי, ענין חושך ואפלה, והריק"ס ז"ל ביארם
 מלשון שומה, מגזרת תלשם שומרק (הושע י"ד א'), והאל"ף שרשית, והטו"ף נכספת,
 והטעם, קברי המתים, שהם מקיפים כיהושעמין - ומרגימו האשכנו סובל את שתי הדיעות
 האלה * (יא) נהמה וגי' פעם בתמרמר בחמת רוח, ונהמה מנרות כפסנו, כדוכים
 ציער, וכעס נתאינן בקול דממה דקה, בנהי ויללה, כיונים הוגה * כדוכים וכו' -
 הטעם, כלעק, ואין שושיע, ואין מי שיעשה לנו משפט * (יג) עזרא - הגדה נהגה - כהוא
 בהמנח * (הכסדי) - נקוה למשפט * סיקח האל משפטנו מאויבינו * (רד"ק) - (יב) כי
 רבו וגי' אלה דברי הנביא, על לשון ישראל, שידו לשם עוונותם * (גן עזרא) * בשענינו
 אוננו * סגנא גלן לנא * (הכסדי) - ידענום - בא כינוי עם השם, כמו * (שמות צ"ו)
 ומראהו את הילד, ודומיו * (יג) פשוט וכחשוכו * שמות הפעלים, והנה פשוט, לזאת
 עתת הרעות * (ר' אברהם בן עזרא) * ונסוג וגי' הפך אחריה אלהיכם תלכו * (דברים
 י"ג ה'), ונסוג שרש נסג, ענינו ענין התאחרות, כמו שגז לאחור, וכן * (פסיק שאסר
 זה) והוסג אחור משפט * (רד"ק) * הורו, כמו * (למעלה מזה פסוק ד') הרועזל *
 והגו * ענין הכרה וריסוק, כמו * (שואל ב"ב י"ג) כאשר הוגה מן המסלה, ודומיו, ושיעור
 המאמר, שהרשעים, פועלי און, יתשנו תרמית וסקר על משכנותם, וקל מרה יעזו
 פניהם, להוציא מתשבתם הרעה מלגם, ולהביאה מהכח אל הפועל * (יד) זהו סג וכו' *
 אמר על דרך משל, כי המשפט שג לאחור, כי אין לו מקום ביניהם, וכן הכדקה מרסוק
 מעמוד, ולא תקרב אליהם * (מדברי רד"ק) * אחור וגי' ואסתתרו לאחורא עברי דינא,
 ועברי זכותא מרסוק קמן, ארי אתקלו עבדי קושטא, ועברי הימנותא לא יכלין לאתגלאה *
 (הכסדי) * ונכוחה וכו' הוא היושר, שיהיה ישר בדרכיו, וכמה שנינו לחבירו, ולא
 יאהב לעצמו יותר מחבירו, כמו שאמר (ויקרא י"ט י"ח) ואהבת לרעך כמוך, ויהיה ישר
 עם כל אדם, מאיזה עם שיהיה * (מדברי רד"ק) * (טז) וההיו וגי' שלא היתה כמנחת
 ציניהם כלל, כאלו לא היתה מעולם * (הכ"ל) * משהולל * ביאר רש"י ז"ל ענין השתטות
 והשתנעות, (ראה בדבריו), מלשון אולל (איוב י"ב י"ז י"ט), אשתולל אבירי לב * (תהלות
 ע"ו וי"ו), ועיקר העולה מלשון בזה ואלל, ותורה על אולל דעה ובינה - ועל פיזה תרגומתי
 אשכנסי * ולמפרשי דרך אחר בזה * (טז) ויראו וכו' וגי' קדמה הי, דלית גבר, דלית
 עונדין

קיר וכאין עינים נגששה כשלנו בצהרים בניסף באשמינים כפתוים
 (יא) נהמה כדפים פלנו ובינים הגה נהגה נקוה לפשפט ואין
 לישועה רחקה ממנו: (יב) כירבו פשעינו נגדה וחסאחינו ענהח
 בנו כירפשינו אהנו ועונתינו ידענום: (יג) פשע ובהש ביהנה
 ונסוג מאחר אלהינו דבר עשוק וסרה הרו והגו מלב דברי שקר:
 (יד) והפג אהור משפט וצדקה מרחוק העמד כירכשלה ברחוב
 אמת ונכחה לאתוכל לבוא: (טו) ותהי האמה נעדרת וקר כרע
 משהולל וירא יהוה וירע בעינו כיראין משפט: (טז) וירא כיראין

איש

ר ש י

צאשמינים • מנחס פחר לשון מושכים ורוב הפותרים מודים לו אבל דונס פתר
 בו לשון שומן והאל"ף נוסף בו כמו אל"ף שבאחותי (איוב י"ג) ושבאחז
 (ירמיה ט"ו) ודרך האחרים (מדבר כ"ח) אף כאן בין האשמינים בין החיים
 ששמינים אנהנו כמתים ויונתן הירגם לשון מכגר איתאחד באפנא כמו דאחידין
 קבריא באפי מיתוי: (יא) הגה נהגה • לשון יללה: (יג) דבר עקש • כמו
 לדבר עשק: הורו והגו • לירות ולהגויא הורו לשון ידה צים (שמות ט"ו) ד"א
 הורו והגו הרב והתלמיד שהם המקור (סא"ח) והגו כאשר הגו מן המסילה
 (שמואל ז' כ') הגו סיגים מכסף (ושלי כ"ה): (יד) והוסג אהור משפט •
 נקמתנו מאויבנו שהיא תלויה בהקצ"ס: ונדקחו עומדת מרחיק • למה כי
 נשלה אמת ברחובותינו וכיון שהאנו' כשלה מארץ אף משמים אין הנדקיה משפט
 באין: (טו) משתולל • מוחזק שוטה על הכריות כמו (מיכה ה') אלכה
 שולל והוא נעזרת שוגג דמתרגמינן שלו וכן (שמואל ז' י') על השל: וירע צעינו
 צי אין משפט • לפיכך הביא עליהם הפורענות: (טז) וירא כי אין אים •

ועתה

מכלל יופי

אורה רגלו על הבינה תנקה הבינה ויבא האפעה ויויתנו, כן כל המתחנרעם הרשעים בכל
 ענין שיתחבר אליהם ימיתוה ואפעה הוא הצפוני ושני שמות יש לו וכן תרגם יונתן אכירם
 סין חירמנין • (ח) להם, לעגים כי יבשלו צם: (ט) לנגהוח, שם נפלים בארץ
 גכוהות ענין זהר: (י) נגששה, הראשון מיקל והשני דגוס ענין משום: באשמינים,
 האל"ף נוספת ופירושו לפי מקומו בקברים, גיש לימר שהוא בן ארבע אותיות,
 והריק"ס כבר כתב שהאל"ף שורש והנו"ן נוספת ועכינו מן תאשס שומרון שהוא ענין שמונה מקיס
 שאין שם ישיב יהם הקברים, וכן תרגם יונתן כמה דאחידין קבריא באפי מתיא: (יב)
 וחטאחינו ענתה בני, ענין עדות, ופירושו כל טעאת וטעאת ענתה בני, וכן במכלל צא
 לשון יחיד על רבים דרך קצרה, וכמוהו ויבא אלי אבשים, כלכדה בקריות, לא תועד אשוריו
 והדומים להם • (יג) ונסג, ענינו הפאחרות והתכרות כמו שנסג באזור וכן וחסוג, ונסוג
 לדעת

ישעיה נט

איש וישחומם כי אין מפגיע והושע לו זרועו וצדקתו היא סמכתהו;
(יז) וילבש צדקה בשרין וכובע ישועה בראשו וילבש בגדי נקם
הלבשת ויעט כמעיל המ' רפה קגאה; (יח) בעל גמלות בעל ישלם
חמה לצריו גמול לאיביו לאיים גמול ישלם; (יט) ויראו ממערב
את שם יהוה וממזרח שמש את כבודו כירבא בנהר צר רוח
יהוה נוססה בו; (כ) ובא לציון גואל ולשבי פשע פיעקב גאם יהוה;
(כא) ואני

ר ש י

ועתה זהנחמו על הרעה לעמו רואה כי אין איש זדיק לעמוד בפרץ: וישחומם *
ויחדש לרחות אדם מפגיע בעדס ואין מפגיע וישחומם לשון אדם העומד ותוהא
וסותק בתמהוג ותיו דוישחומם כתי"ו של משחולל כאן שניהם משמשות לשון
מתפעל וכן דרך התיבה שיקודה הרחשן שי"ן או סנ"ך כשהיא גהפכת ללשון
מתפעל נהפעל ויתפעל זה התי"ו באמצע אותיות שרש התיבה גמלא וישחומם
לשון שמו שמים (ירמיה ז') משמים מתוכס (יחזקאל ג') גשמו אחרונים
(איוב י"ח) לשון תמקון: ותושע לו זרועו: וינקם מאויביו: וצדקתו סמכתהו
הוא להשיאו ולאמץ ידיו בנקמתו ואף על פי שאין אגתנו הגונים להשוע * (יז)
קנאה: וינפרי"מנט בלע"ז (אנפרטמנט בל"ל Empolement כמו דברים ז'
כ"ד בד"ה אל קנא, בל"א חיפער *) לקנאות לשמו הגדול: (יח) בעל
גמולות: בדת להשיב על גמולות האויבים: בעל ישלם: בדת להשיב עליהם
ישלם: (יט) כי יבא כנקר: גרה על אויביו: נוססה בו: גפלות בו לשון נס:
ד"א נוססה בו אוכלת בו כתולעה בעץ כמו: (לעיל י') והיה כמסוס נוסס *
(כ) ובא לציון גואל: כל זמן שציון הריבה עדין לא בא הגואל: (כא) זאת
בדיתי

מכלל יופי

לדעת ר' יונה שרש נסג על משקל וכתון הלבוש והסוס, והנכון אצלי שהוא מנסי העיין, והכו"ן
לכנין נפעל, בפלס ככין, כי זה הענין הוא משורש סנ"ג יסגו אחר לא כסוג אחר לבט,
ובפירוש פשוט וכחש שניהם מקור, וכן נסוג דבר פירוש ונסוג הפך אחרי ה' אלהיכם תלכו:
הרו, מקור, וחולס [הה"א מקום קמ"ן כמו הרה עמל הכתוב למעלה בפרשה וכן והגו מקור:
] ובשרש הנה נשס הריק"ס הורו והגו מקור ובא בקולס הה"א לזונג המלות כי הורו בחולס על
המשפט, כי הוא מן ירה, והוא כמו ולהורות את בני ישראל, ובא הגו כמו כן בחולס לזונג
המלות, כמו את מונאך ואת מונאך, ופירוש הגו כמו לא יהנו בגרונם, ויש אומרים כי הוא
מענין הגו סיגים מכסף, ל"ס * (יד) ורהסג, הדגש בו תמורת הנס בהוקס הושב אף
על פי שהנס בהס איכנו יסוד, ויתכן היות נפעל ממנו ונסוג מאחר אלהינו פירוש ונסוג לבט:
גפחה, ענינו הושר והגכונה, ובא בלשון הזה לפי שהוא נכח האדם כמו שנקראו גם כן
גנידים בענין זה הדברים הטיינים: (טו) משחולל, כלומר כאלו שללו אותמן העולם
שלא במאף: [ויש מפרשים משחולל שולל מהדעת, וכן מולך יועטים ש"ל, והעעס, כי קירא
שמים

תרגום אשכנזי

רטז

שויעט אומהער — קיין ווירדיגער מאן! האַררעט — גימאַנד טהוט פֿירביטטע! דאָ
אַפֿענבאַרעט ער זיינע מאַכט, גערעכטיגקייט אונטערשטיצט זיאָ. (יו) ער
ריסטעט זיך מיט גערעכטיגקייט, וויא מיט פֿאַנצער, דעם היילעם העלם אויף דעם
הויפטע; היילעט זיך דיכט אין דער ראַכע ריסטונג, אין אייפֿער, וויא אין מאַנטעל,
איינ. (יח) רעכענר, פֿערגעלטענר — גרוימיג זיינען ווידערזאָכערן, ראַכע
פֿאַלל זיינען פֿיינדען — צאַהלט ער אינזעלבועוואָהנערן איהרער טהאַטען לאָהן.
(יט) דאָן ערהרפֿירטעט מאַן אין וועסטען דעם עוויגען נאַהמען, פֿאַן זאַננענאויפֿ
גאַנג זיינע העררליכקייט; דען ער שטירמט אייגהער, וויא געדעממטער שטראָם,
פֿאַן בריווענדעם שטורמווינד' אַנגעשוועללט. — (כ) נאָך ציין אַבער קעממט
אייזערלעזער, דען רייפֿעפֿאַללען זינדערן אין יעקב, שפּהיכט דער עוויגע. (כא)
אונד

ב א ו ר

עִבְדֵיךָ טָבוּן (הכּדִי) וַיִּשְׁחַדְמוּ וְגו'. וַיִּסְרִישׁ, לְרֵאוֹת, אִם יֵשׁ מִפְּנֵי בַעֲדָם, וְאִין
מִפְּנֵי. (מדברי רש"י). וְעַל פִּיז' ל' מִתּוֹרַת בַּל"א. כִּי אִין מִפְּנֵי. וְלִית אַחַשׁ, דִּיקוּס
זִינְעֵי עֲלֵיהוֹן. (הכּדִי) וְרֵאָה לְמַעַלָּה מִזֶּה (כ"ג י"ב). וְהוֹשַׁע יְכוּ'. כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אֲדָם,
כִּי הָאֵם הוּא הַמוֹשִׁיעַ, וְאִיכְנוּשָׁע, וְהִנֵּה הַטַּעַם עַל כַּבּוֹד, לְהַרְשִׁיק גְּבוּרָתוֹ. (בן עזרא).
וְכֵן מִתּוֹרַת אֲשַׁכְּנִיּוֹת. וְצִדְקָתוֹ וְגו'. שְׂכִיתִי מֵעַתָּה בְּתַרְגּוּמִי, לְהַרְשִׁיק אֶת הַהַגְּמָה. (יו)
וְיִלְבַּשׁ יְכוּ'. דְּרַךְ מַשַּׁל לְגְבוּר, שֶׁהוּא לֹבֵשׁ הַתְּהַרָא, הוּא הַשְּׂרִיף. (ף עזרא). וְהַמְקַרָא
זֶה הוּא צִיּוֹר בְּשֵׁנֵי וְכַמְלֵךְ עַד מְאוּד, רֵאָה בְּמִבּוֹא הַסֶּפֶר. וְעַל דְּבַר הַנִּמְשָׁל בּוֹ, הִנֵּה הוּא
מְבִיאֵר בְּאֵר הַיֵּטֵב בְּדַבְרֵי הַכּדִי: «אֲתַגְלִי לְמַעַבְדֵי זְכוּיִן לְעַמִּיהָ, תִּקְוָה וְפִרְקָן אִימְתָּ בְּמִימְרֵיהָ
לְדַחְלוּהָ; וְיִתְגַּלִּי לְמַעַבְדֵי לְאַתְפָּרַעֵא בְּתִקְוָה מִסְכָּחֵי עַמִּיהָ, וְיִתִּיב נְקִמָּה לְבַעֲלֵי דְבִבּוֹתֵיהָ. «
תְּלַבּוּשָׁת, שְׂנֵי הַתּוֹן כּוֹסְפִין, כְּתִיבֵי תְּפִאֶרֶת. (ג' אב"ע). וְאִמְרֵי הָאֵם אֲחַר הַפֶּעַל, לְחֻק
הַעֲנִין, (כְּמוֹ שְׂמוּאֵל ב' י"ב ט"ז) וַיִּצַּס דוֹד כּוֹס, קִצֵּף ה' עַל אֲבוֹתֶיכֶם קִצֵּף (זְכַרְתִּיכֶם א'
ב') וְמַעַלָּה שְׁעַל (וְיִקְרָא ה' כ"א), לְמַעַן טַבּוֹחַ טַבַּח (יִמְקַחֵל כ"א ט"ז), וְהַדּוּמִים לְהַסֵּ.
(רד"ק) וְעַל פִּיזֶה תַרְגּוּמֵי אֲשַׁכְּנִיּוֹת. וְעַתָּה. עַתָּה, בְּאִילֵי עוֹטָה מַעֲלֵי. (ף עזרא).
(יח) כַּעֲלֵ וְגו'. כְּאִישׁ יִקְנֵא עַל גְּמוּלוֹת, וְהַטַּעַם, שֶׁזֶלַס הַמָּה לְצַרֵּי, לְכָל הַאִישׁ גְּמוּל
יִשָּׁלַם, וְהִנֵּה צָרוֹ וְאוֹיְבָיו בִּיבְשָׁה, גַּם הַזְכוּר לֵאמֹר הִים. (ף עזרא). כַּעֲל. הַכ"ף הִיא
לְהַתְּאֲמִית (פֿעֲרֵג עוֹיְבוֹת עֲנַד), כְּמוֹ (רֵאָשִׁית כ"ה ל"א) מִכְרָה כּוֹס, וְדוּמִי. לֵאמֹר וְכוּ'.
לֵאמֹר הַגּוֹיִם, וְזָכַר אִישׁ, לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִפְּחָדִים בְּגִלּוֹת בְּכָל הַאִישׁ, וְכֹלֵם הָרַעַב לִישְׂרָאֵל,
וְלְכָלֵם יִשָּׁלַם הַהַגְּמוּל. (רד"ק). (יט) וְיִרְאוּ יֵשׁ אִישְׁרֵיִם שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן יִרְאָה, וְהוּא חֶסֶד י"ד,
וְיֵשׁ אִישְׁרֵיִם כְּמִשְׁעוֹ. (ראב"ע). וְאִנִּי תַרְגּוּמֵי עֲבִין יִרְאָת הַתְּרַמּוּמֵי (עֲהַרְפֵּן רַבֵּי), כְּדַעַה
הַרְאָזוֹה, כִּי מִנְּחֵי בְּמִסְרָה עַל הַמְּלָה הַזֹּאת: «ה', ד' מִלְּאִין, וְדִין חֶסֶד, וְגַם הַכּדִי
תַרְגּוּם: וְיִדְחֲלוּן. מִמְּעַרְבֵי וְגו'. אֲחַר שֶׁזֶלַס הַגְּמוּל, יִירְאוּ אִיתוֹ כָּל הָעוֹלָם, מִמְּעַרְבֵי וּמִזְמֵרָת,
כְּלוּמַר, בְּכָל הָעוֹלָם. (רד"ק). כִּי יִבְאֵ וְכוּ'. ה' יִתְעַדֵּר בְּסַעַר טוֹרָא, לְבַעַר עוֹשֵׁי רַשָּׁעִים
מִתְּנַל אֲרֵט, וְיִרְעַם עֲלֵיהֶם כּוֹרֵם מִי נִהַר שׁוֹטֵף, הַנִּסְתַּם בְּסִבְרוֹת הַמַּיִם (דַּעֲמַמַּע) בַּל"א,
וְרוּחַ פְּעֵרָה יִרְוּם גְּלִים, וְיִשְׁטַפֵּם עַל כָּל גְּדוּתֵיהֶם כֵּן תַרְגּוּמֵי הַמֵּאֵר זֶה אֲשַׁכְּנִיּוֹת, וְקָרוֹב לְזֶה
תַרְגּוּם גַּם הַכּדִי, וְלִמְפָרְשֵׁי דְרַךְ אֲחַר צוֹה. צַר. עֲבִין דּוּחַק וְקָצְרוֹת מִקּוּם, כְּמוֹ (לְמַעַלָּה מִזֶּה
כ"ח) וְהַמְּסַכָּה צָרָה, וְדוּמִי. רוּחַ ה' רוּחַ שְׁעַר חוּץ, וְיִדְוֵעַ, כִּי הַעֲבָרִי יִגְדִיל וְיִפְלִיג הַעֲנִין,
בְּסִיכּוֹ הַמְּלָה לְאֵם קוֹדֵשׁ, כְּמוֹ נִפְתּוּלֵי אֱלֹהִים (רֵאָשִׁית ל' ט'), וְרֵאָה שֶׁם בְּבִיאֹר רֵיבֵימָן
זַבֵּל), אֲרִזֵּי אֵל (תְּהִלּוֹת פ' י"א), שְׁלֵהֲנֵמִיהָ (שִׁיר ט' ו"ז), וְדוּמִיהֶם. גּוֹסְסָה. עֲבִין
הַנִּכְהָה וְהַרְמָה, כְּמוֹ (זְכַרְתִּי הוֹט' ט"ז) אֲבָנֵי נֹר מִתְּנִסָּסוֹת, וְכוּכָבֵי נֹר. (כ) וְכֹא וְגו'.
הַגּוֹיִם חָרֹב יִחְרֹבוּ, אֲךְ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁעוּ בְּה' אֱלֹהֵיהֶם תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים, כִּי יֵשׁוּ מִפְּשָׁעֵם בְּאֲמַת
זַמְתָּם. גּוֹאֵל וְכוּ'. זֶה הַמֵּשִׁיחַ, וְטַעַם לְשֵׁנֵי פֶשַׁע, כְּמוֹ (דְּבִאֵל י"ב א') כָּל הַנִּמְכָּר כְּתוּב
בְּסֶפֶר

תרגום אשכנזי

אונד איך — זיה! דים איזט מיין בינדנים מיט אידהנען, שפריכט גאטט, מיין גייסט, איבער דיר וועבענד — מיין ווארט אין דיינען מונד געלענט — וויילען ניא וועדער אויס דיינעם, נאך דיינער קינדער אונד איהרער שפעטעסטען נאכקאממענע שאפט מונדע — זאדעס עוויגען אויסשפרוך! — פאן נון אן אונד אין עוויגקייט.

ס (א) וואהלאויף! ערדרייטרע דרך! דין טאג בריכט הערפאר, גאטטעס מאיעסטעטגעהט אויף איבער דיר! (ב) זיהע! נאך דעקט פֿינסטערניס דיא גאנצע ערדע, טיפעס דונקעל דיא פעלקער אללע; נור איבער דיר שטראהלט דער עוויגע, איזט זיכטבאר זיינע העררליכקייט. (ג) צודיינעם ליכטע וואללען נאציאָנען הין, פֿירסטען צודיינער שטראהלען גלאנץ. (ד) ערהעב' דיא אויגען אומהער, אונד שויע, וויא פֿערזאממעלט אללעס צו דיר וואַנדעלט! פֿאן ווייטער פֿערנע קאממען דיא זעהנע, דיא טעכטער אויף אַרמען הערגעפֿיהרט. (ה) רוא ער בעכסט — פֿאן פֿריידען איבערשטרעטט, ערציטטערסט — שטערקער שלעגט

דין

ב א ו ר

נספרי (בן עזרא) * (כא) זאה בריחי וגו'. הנה אכרות ברית עמהם, וזה היא? היא רוחי אשר עליך, וכ"ף (הכינוי) לישראל ידבר, ובעם רוחי, כנולתי, כאשר כתיב (יואל ג' ח') והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כלבשר. (הכ"ל) * אוחם. כמו אהם ורניס ככה. וכן אמר הכשדי: עמון. ורברי וכו'. ופתגמי כנולתי, דשויתי במויך * (הכשדי). אמר ה'. מאמר מוסגר (פאראַנטהעוים), וכדמתורגם בל"א, ולכן הוא מופסק בטעם יותר מאשר לכינוי, ככודע ליודעים נדיכי הנגיכה.

ס (א) קומי אורי. אמר כנגד ירושלים, ואורי ציווי, וכבר פירשנו, כי האירה משל על השמחה ועל הטובה, והמושך בהפכו על הצרה ועל הרעה, שתבאנה. (דד"ק) * בי בא אורך. הגיע זמן ישועתך, שהיא לך אורה גדולה, וכפל הענין, ואמר, וכבוד ה' עליך זרם, וכן תרגם יונתן: חרימטא זמן פורקניך. (מדברי הכ"ל) * (ב) הנה החשך וגו'. חשך וערפל משל על הצרות. (הכ"ל) * יכסה. מושך אחר עמו, ושיעורו: וערפל יכסה לאומים. (המכס המבאר בהפטרות). ועליך יכו'. וביך תשרי שכינת אלהי. (הכשדי) * וכבודו וגו'. כפל ענין במלות שונות, כי ה' כבוד ה', ויש מפרשים, כמו בכבודו, וכן (תהלות ק"כ"ז) נראה בכבודו. (דד"ק) * (ג) והלכו גוים וכו'. כמו שאמר (למעלה מזה ב' ג') והלכו עמים רבים, ואמרו לכו ונעלה אל הרה', ואל בית אלהי יעקב, ויירכו מדרכיו, ונלכה באורחותיו וכו', וזה שילכו הגוים לאור ישראל, הם ומלכיהם ואדניהם. (הכ"ל) * (ד) שאי סביב וגו'. זקופי, ירושלים, סקור סקור עיניך, וחזי כל בני עש גלונתך, דמתכנסין ואתין לגויך * (הכשדי) * על צד וכו'. כתרנומו בל"א, ושיעור פאמנה, כמו (אסתר ב' ז') ויהי אומן את הדסה * (המבאר בהפטרות). (ה) אז חראוי לדעת התרגום הארמי ורד"ק יהיה פירושו לשון דאיה, אבל הראב"ע פרשהו לשון מירא, וכתב: ׀ והעט, כאשר יבואו המלכים אליך, ויניאו בניך, או תיראוי, כאדם שיירא, בנוא לותאזעה, ודבר שלא עלה על לב, כאשר יקרה למוצא אבדה. ׀ וכן תרגמו בל"א * (הכ"ל) * ונהדרת * רד"ק פרשהו מלשון אורה, כמו (איוב ג' ד') ואל תופע עליו נהרה, וראב"ע אמר, שפירושו, תרוכי פה ופה, אבל המכס המתרגם אשכנזי פרשהו כעיומק כוונת המלה, בהכחשה הראשונה, שהיא לשון נהר, ועל כן תרגמוהו (פאן פֿריידען איבערשטרעמט). (הכ"ל) * ופחד ורהב לבבך * והנה יהיה פחד מעורב עם שמחה, וזאת רחל לב, הכך הצרה. (בן עזרא) * עליך * על תסת אלז ורניס ככה * הטון * עיתר * (הכשדי) * ועל פני תרגם

המכס

ישעיה נמ ס

ריו

(כא) ואני זאת בריתי איהם אמר יהוה רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר יהוה מעתה ועד עולם :

ס (א) קומי אורי כי בא אורך וכבוד יהוה עליך זרח : (ב) כי רגה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים ועליך יזרח יהוה וכבודו עליך יראה : (ג) והלכו גוים לארץ ומלכים לנגה זרחך : (ד) שאי סביב עיניך וראי כלם נקבצו בארץ בניך מרחוק יבאו ובנתך על צד האמנה פחת בס"ס : (ה) אז תראי ונהרת ופחת

ורחב

ר ש י

בריתי אותם • בדבר זה כרתי בריתי להם ואקיים כי אף בגלותם לא תשכח תורתו מהם :

ס (ד) על דר תאמנה • על גיססי כסלים של מלכים תהיינה אמונות : (ח) אז תראי ונהרת • זמן תחזן ותנהרין : ופחד ורחב לבבך • ויתמה וירחיב לבך : כי יהפך עליך המון ים • ארו ותחלף לך עוטר מערבא : חיל גוים

מכלל יופי

שמים וסר מרע יחשבוהו לשיטה ל"ט] • (טו) וישחומם, ענין תמהון לבב, וכן מאשר שמו עליך רבים אשתומם כשעה חדא : מפגיע, ענין תמנה ונקשה, וכן אל מפגעיני : וחושע לו זרועו, רובה לומר לעצמו, והטעם לפי שעל האדון מוטל להושיע עבדו מיד המחזיקים בו והמשתעבדים בו כמו שעיסים בנו אומות העולם היום ופתשועת העבד יושע האדון רובה לומר שיגדל שמו וכן הושיעה ימנך וענני : (יז) וכובע, מלעיל, והוא כלי מען על הרחש קפח סיטי בלע"ז : הלבבושה, סס, כמו מלבוש ואמר השם אחר הפועל לתק הענין, כמו רוב דוד צוס, קנף ה' על אבותיכם קנף, ומעלה מעל, ועבדו טכח והדומים להם : כמעיל, המ"ס נקראת רפה, שלא כמנהג ברוב אלא שנמצא כמוהו. (יח) כעל גמולות, פירש כמו שלבש קנאה על גמולות גמול לפרעה ולסכחריב ולשאר צוררי ישראל, כן ילבש קנאה כשיזיחם מגלותם, וכן כעל יאלם כמו שלם על אותם גמולות לאויבינו כן יאלם ומהו השלום חמה לנרוו גמול לאויבינו : (יט) כייבא כנהר נר, כמשמעו ופירושו כשיבא הנר להלחם על ישראל כמו הנהר שנא במרוצה רוח ה' נוססה בו ותשחיתנו. [ונשרש בוא פירש הריק"ס כי יבא לשון שקיעה, כמו ובא השמש וטהר, ופירושו ישקע הנר ולא יראה כמו הנהר שיכנס בים ולא יראה, ופירושו נוססה ענין ניסה אמר רוח ה' תניס הנר שלא יראה ל"ט] : נססה, פועל הכבד הדומה למרובה, ושרש נסם, מענין נס כמו כמסוס נוסם, כלומר התרוממה על הצד להשיבו אחר ועל הדרך הזה תרגם יונתן ארי ייתן נשפע נהר פרת מעיקין ובעימרת דה' תנרץ : (כ) ולשבי, מלרע : (כא) ואני זאת בריתי, פירושו ואני הנשחיתים ומענינו תבין חסריו : [ובפירושו לפי שאמר ולשבי פשע ביעקב שהיו בלי עון נקיים מכל פשע אמר כי זאת תהיה בריתי אותם כמו שאמר ירמיהו וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה וגו' ונתתי תורתם בלבם כי כלם ידעו אותי למקטנס ועד גדולם, וזה שאמר רוחי אשר עליך זו רוח טהרה שאמת בתוכם